

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗКОПКИ ЖЕРТВ КОМУНІСТИЧНОГО ТЕРОРУ ПЕРІОДУ 1939- 1941 РР. В С. ПОСІЧ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Після приєднання Східної Галичини до УРСР у вересні 1939 р., радянські органи безпеки (НКВС) розгорнули масштабну репресивну кампанію проти потенційно нелояльного місцевого населення. Під час короткого періоду радянської окупації (1939–1941) жертвами репресій стали тисячі мешканців ново приєднаних територій. Відповідно виникли цілий ряд локацій, які стали місцями масових таємних поховань жертв радянського режиму. Однією з таких локацій стало с. Посіч, тепер Лисецької селищної громади Івано-Франківського району Івано-Франківської області, а в період 1939-1941 року село належало до Лисецького району Станіславської області. Географічне розташування с. Посіч визначається близькістю до обласного центру, м. Івано-Франківська (15 км), тодішнього Станіслава, а також оточенням лісового масиву історико-природного ареалу Чорний ліс. Саме ці особливості стали, очевидно, причинами вибору села енкаведистами, як місця масових поховань жертв.

Ще під час розкопок жертв комуністичних репресій в Івано-Франківську між меморіальним сквером і заводом «Промприлад» в листопаді 1989 р. до членів товариства Івано-Франківського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» ім. В. Стуса підходили люди і свідчили про велике поховання жертв сталінського режиму в с. Посіч Тисменицького району Івано-Франківської області. Серед цих свідків були: Киянюк Олекса, родом з с. Посіч, учасник визвольних змагань, Сікора Микола, Кіцемей Федір, родом з с. Посіч, який дуже багато знав, бо був грибарем, якому посічнянський ліс був добре знайомий, Дякун Василь, лісник з с. Посіч, Павлюк, лісник з с. Нивочин Богородчанського району [9, арк. 6].

Таким чином, опираючись на свідчення, було встановлено приблизне місце ймовірних поховань жертв комуністичного тоталітарного режиму в урочищі «Ростоки», за 3 км від с. Посіч Тисменицького району Івано-Франківської області обабіч лісової дороги Посіч – Завій, за 40 метрів північніше даної дороги. В цьому урочищі проходить друга дорога в напрямку с. Майдан. Роботи, пов'язані з пошуком та розкопками місць, розпочалися 12 липня 1990 р. і проводились судово-медичним експертом-криміналістом Левицьким Омеляном Романовичем Івано-Франківського обласного бюро судово-медичної експертизи та членами Івано-Франківського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» ім. В. Стуса. Протягом цілого тижня відбувалися пошукові роботи,

методом викопування пробних ям, в тих місцях, на які вказували свідки. Пошукові роботи дали свій результат 20 липня 1990 р. Того дня один із учасників пошукових розкопок, О. Бойко, став над однією з виявлених ям і почав проколювати стальним прутом ґрунт. В одному місці стальний прут провалився. Коли лопатами розкопали те місце, то побачили людські кістки. Захоронення знаходилось на відстані 13 метрів від краю дороги Посіч – Завій в лісовому кварталі № 82. Розміри поховання становили 2,1х2 метри. Людські останки знаходились на глибині 1,7 метра. На дні ями знайдено дерев'яні ноші, про які розповідали очевидці розкопок 1941 р. На ношах знаходились фрагменти зітлілого одягу чорного та коричневого кольору, металевий гудзик з зображення орла з короною, шкіряний плетений гудзик та правий гуцульський постіл 42-45 розміру. Зліва від ношів знаходився череп, обмотаний напівзотлілим матеріалом чорного кольору. Поруч знаходились обидві лопатки, обидві ключиці, ребра, хребці, плечова кістка, грудна кістка, кістки передпліччя. Справа від скелета виявлено манжет рукава із шкіряним гудзиком, багато фрагментів напівзотлілого одягу, металева заціпка, чобіт. Після зняття ношів під ними виявлено 16 черепів, багато різних кісток людського скелету, розташованих хаотично. На двох черепах виявлено зубні коронки з жовтого металу. На одному з черепів на верхній щелепі справа були дві зубні коронки з жовтого металу, які знаходились на протезі, а також коронки на третьому та шостому зубах справа. На нижній щелепі цього ж черепа зліва виявлено мостик, на якому містилися третя та четверта зубні коронки з жовтого металу та коронка третього зуба справа. Перший і другий зуб справа та зліва поєднані з жовтим металом. На другому черепі шостий зуб на верхній щелепі зліва був під коронкою з жовтого металу. Окрім черепів виявлено 32 плечові кістки, 32 стегнові кістки, 32 великогомілкові кістки та 32 крижові кістки. Виявлено зрощений перелом правої плечової кістки у верхній третині. Також з місця поховання вийнято фрагменти мокрого, напівзітлілого одягу з сукна темно-сірого кольору. В одному з фрагментів одягу чорного кольору виявлено частину копії вироку, на якій читаються уривки тексту на російській мові: «Приговор им. ... СССР ... 1939...». Крім одягу виявлено капелюх сірого кольору, сім металевих гудзиків, чотири з них від уніформи, мабуть, працівників залізниці. На лицьовій стороні гудзиків було поміщене рельєфне зображення орла. Також виявлено чотири плетені шкіряні гудзики, сім гудзиків дерев'яних, темного кольору пластмасова оправа для окулярів (без скла), пара чобіт 44 розміру, рукавиці плетені темно-сірого кольору і три стріляні кулі.[7, арк.3-4].

Таким чином, всього в ямі, якій було дано умовне позначення №1, знайдено останки 16 осіб, одна з яких була з відчленованою головою, з огляду на те, що череп був обмотаний тканиною.

23 липня 1990 р. правоохоронними органами був складений відповідний протокол огляду місця події, а прокуратурою Івано-Франківської області 23 липня 1990 р. була порушена справа №80554 за заявою Рев'юк Ярослави Іванівни, яка засвідчила, що перед початком радянсько-німецької війни на території

села Посіч в лісі військами НКВД були захоронені громадяни, розстріляні в місцях позбалення волі [7, акр.2,3]

Рівно через місяць було виявлено і розкопане наступне поховання, яке отримало відповідну назву яма №2. Вона знаходилась в урочищі «Ростоки» за 40 метрів на північ від дороги Посіч – Завій і за 5 метрів від перехрестя дороги, що веде на с. Майдан, з бічною дорогою. Ці розкопки проводились в присутності слідчого Івано-Франківської військової прокуратури майора Лобащука Олександра Миколайовича. Ним 23 серпня 1990 р. був складений протокол огляду місця події за участю понятих Рев'юк Ярослави Іванівни, Круцика Романа Миколайовича, Волощука Богдана Петровича, старшого лейтенанта міліції Тутецького Володимира Дмитровича і судмедексперта Левицького Омеляна Романовича. Розкопане поховання мало форму правильної трапеції з розмірами бокових сторін 4 м, верхньої сторони 5 м і нижньої сторони 2 м. В ямі №2 було виявлено останки 5 осіб. Голови всіх трупів були відділені від тулуба і загорнуті у верхній одяг, що було зазначено в протоколі від 23 серпня 1990 р. Кістки тулуба і кінцівки знаходились окремо від черепів. Біля трьох черепів загорнутих в одяг знаходяться шийні хребці. В одному з черепів на верхній і нижній щелепах виявлено зубні коронки з жовтого металу. Два зуби з жовтого металу були виявлені на другому черепі. При огляді черепів виявлено в потиличній частині отвори діаметром 8 міліметрів, в одному з черепів отвір у скроні. Крім того було виявлений верхній одяг – чоловічу уніформу працівників залізниці, – а також жіночий одяг. На чоловічій уніформі, яка мала вигляд пальто, виявлено гудзики із зображенням орла з короною. Один з виявлених предметів верхнього одягу був характерним для національного одягу українського населення Карпатських гір. З жіночого одягу виявлено наступне: жіноча чорна кофта з синтетичного волокна, два ідентичні жіночі капелюшки з прикрасами у вигляді пряжки, дві гумки від жіночих панчіх. З предметів побуту виявлено чоловічий широкий шкіряний пояс з застібкою, гаманець шкіряний з жіночим гребінцем чорного кольору, інший жіночий гребінець знайдено в кишенях одягу. В чоловічому одязі виявлено шкіряний футляр, в якому знаходились окуляри, і зубна щітка чорного кольору. Також виявлена інша зубна щітка чорного кольору і щітка овальної форми. Знайдено також металеву капсулу з медикаментами. На капсулі напис латинськими літерами на польській мові: «Фабрика хім.-фармацевтична. Др.А.Вандер. 8... Краків. В одній таблетці міститься 0,5 г квасу оксихінолінового. Орохінізіноп'ятиоксиднийкан. Нового. Етіопірін. N реєстраційний 2005. Ціна 10. [дальше незрозуміло, напис стертий] Видається тільки по рецепту лікаря. Якщо лікар інакше не припише, то по 1-3 рази в день по 1-2 таблетки.» Капсула мала форму шестигранника з зовнішнім діаметром 1,5 см і внутрішнім круглим отвором, діаметром 1 см. Також виявлений мундштук з ебонітового чорного матеріалу, який добре зберігся. Трубка для сигарет мала "Г"- подібну форму. Крім того, виявлено горня синього кольору об'ємом 300 мл. На дні горнятка зображення орла з короною окантоване кругом. Зображення

білого кольору. Нижче кружка напис латинськими літерами: «Bielsko». В 1,5 см від напису міститься інший напис латинськими літерами – «9 cm», що очевидно означає міру довжини або об'єму[7, акр.5].

За халявою чобота однієї із жертв з другої ями знайдено кишеньковий годинник, стрілки якого зупинились на позначці 4 год. 7 хв. Біля футляра від окулярів, з видряпаним написом, знайдено гребінець, на якому гострим предметом обох сторін видряпано слова латинськими буквами. Пошуковцям вдалося прочитати написи на гребінці і футлярі. На футлярі: «Piskozub Jan Kolomyi Matejki 10» (Піскозуб Ян Коломия Матеїки 10). На одній стороні гребінця: «Lazarewicz Jozef, Piskozub Jan, Romanowski Cyamuczynskib Franciszek» (Лазаревич Юзек, Піскозуб Іван, Романовський Юзек, Хомутинський Францішек). Зворотна сторона гребінця: «Wszyscy z Kolomyi skazani smierc. Znalazce prosze powiadomic ich rodziny w Kolomyiul. Matejki No 10.21.X.1939 г.» (Всі з Коломії засуджені на смерть. Хто це знайде, прошу повідомити їхні родини в Коломійі, вул. Матеїка № 10.21.10.1939 р.). Також при розкопках другої ями відбувся досить показний емоційний факт. Слідчий Лобашук, що зачитував на місці розкопок вголос протокол, зупинився в тому місці, деговорилося про відрізані голови, підписав протокол, а потім вийняв із кишені свого партійного квитка та розірвав його на кілька частині викинув і розкопану могилу[3, с.79].

24 серпня 1990 р. по іншу сторону бічної дороги, що відходила від дороги на с. Майдан, на відстані 30 м від першого поховання було знайдено яму №3. Розміри місця поховання 2х2,5 м у формі чотирикутника. Згідно «Протоколу огляду місця випадку в с. Посіч від 24 серпня 1990 р.» при розкритті місця поховання виявлено скелетовані останки п'яти осіб. Голови всіх трупів були відділені від тулуба і загорнуті у верхній одяг. На чотирьох черепах маютья вогнепальні пошкодження, п'ятий череп без пошкодження[7, акр.5].

При вийманні останків з поховання виявлено 5 пар взуття, серед яких дві пари чобіт і одна пара туфель. Одяг був рваний. Деякі предмети верхнього одягу належали особам жіночої статі. Під підкладкою халяви чобота виявлено кишеньковий механічний годинник з ланцюжком. Стрілки годинника зупинились о 4 год. 7 хв. На внутрішній поверхні зовнішньої кришки годинника містився напис: «Purenikel». На зовнішній поверхні внутрішньої кришки (задній) зображення чотирьох медалей: перша медаль – з хрестом, друга – жіноча голова в профіль, третя – земна куля і четверта медаль – чоловіча голова з бородою в профіль. Посередині кришки поміщений напис: «Bellaria 16 Rubis Precision». Серед особистих предметів виявлено чотири зубні щітки і одна ручка від зубної щітки – всі чорного кольору, довжиною 14-17 см. На одній щітці напис білою фарбою: «MITFUKA», на другій зубній щітці напис: «18 F» – біля кінця ручки, на третій зубній щітці на внутрішній стороні ручки напис: «058 MARQUF LEPBOSEE», на четвертій, на внутрішній стороні чітко видно букви: «ES-KA». Крім того, виявлено два однакових гудзики з написом: «Gentlemen», частину чоловічого гребеня з написом: «OXFORD – GARANTIE», тубик зубної пасти з написом: «SAM» і металева запонка [7, акр.5].

Таким чином, при огляді місця події було зафіксовано, що в ямах №1, №2 і №3 знаходилось 26 скелетованих трупів людей з відділеними від тулуба головами. Відділені голови були не накріті оджею, а повністю, з усіх сторін загорнуті у піджаки або інший одяг і знаходились біля тулубів, але не на тому місці, де їм належить бути при звичайному похованні. Для встановлення механізму відділення голів від тулубів було детально досліджено всі без винятку шийні хребці трупів з ям №2 і №3. На всіх шийних хребцях досліджених трупів ніяких механічних пошкоджень (вогнепальних, рубаних, різаних чи розпилів) не виявлено. Відділити голову від тулуба звичайним доступним способом без пошкодження шийних хребців неможливо. Це пов'язано з тим, що хребці мають дуже складну конфігурацію і тому ні сокирою, ні ножом, ні пилкою не можна відділити голову від тулуба, щоб не пошкодити шийні хребці. Тому найбільш ймовірно, що описані пошкодження спричинені в результаті відриву голови від тулуба, або навпаки – відриві тулуба при фіксованій голові. Як припускає судово-медичний експерт Левицький Омелян Романович, позаяк описані поховання відбувались в лісі, і тому була можливість прив'язати людину за ноги до дерева, а на шию накласти петлю, вільний кінець якої можна було закріпити на бампері автомашини і при русі автомашини голова відривалась від тулуба [5, с.273-274].

На 24 з 26 досліджених черепів з ям №1, №2 і №3 виявлено кульові вогнепальні пошкодження, про що свідчить наявність одного або двох (у 4 черепів) вхідних вогнепальних пошкоджень, а також наявність одного або двох (у 4 черепів) вихідних вогнепальних пошкоджень [7, арк.10].

Під кінець літа 1990 р. почались сильні дощі і розкопки в с. Посіч було вирішено призупинити до наступного року.

14 серпня 1991 р. були відновлені розкопки. Тепер роботи проводилися в урочищі «Князів лаз» за 2 км від с. Посіч обабіч лісової дороги Посіч – Завій. Цього ж дня була виявлена яма №4, яка знаходилась за 20 метрів на південь від даної дороги. Місце поховання виявлено на глибині 1,4 м. Розмір могили 1,3х2,2 м. У верхній частині поховання знаходиться напівзгітлий мокрий одяг пошитий з шерстяних тканин чорного кольору, який вийнято з ями. Справа в ямі знаходиться 2 людських черепи, зліва – 3 людських черепи. Всього вийнято з ями 5 людських черепів. По всій довжині ями знаходяться кістки людських скелетів та зітлілий одяг. Цілком вірогідно цих п'ять осіб можна віднести до представників священничого сану, оскільки в могилі було виявлено п'ять священничих ряс з напівзгітлої тканини чорного кольору з великою кількістю невеликих чорних гудзиків. Довжина виявленої одягу значна (на повний ріст людини). Судово-медичний експерт Омелян Левицький порахував, що на кожній рясі містяться 33 гудзики. Поряд з черепами знаходяться три камені. Розмір найбільшого з них 21х32 см. Є припущення, що цим камінням енкаведисти добивали своїх жертв. На трупах священників лежала велика кількість одягу, більшість якого була теплою пошиття. Виходячи з цього, можна припустити, що вони були арештовані в холодну пору року. Також можна припустити, що священники самі собі копали

яму, а тому скинули з себе в ході роботи верхній теплий одяг. Потім енкаведисти, ймовірно, їх в ямі розстріляли, а їхній одяг покидали на них. В ямі також виявлено 2 пари шкіряних туфель чорного кольору, 43-45 розмірів, в середині яких знаходяться кістки ступнів. Дві пари шкіряних чобіт, 44-46 розмірів, з пошкодженими голінищами (чоботи-«англіки») та одна туфля шкіряна, чорного кольору, 43-44 розміру. Тут же знаходилася розбита склянка, ємністю 70-100 мл, а також частина розбитої склянки, розмірами 2х4 см. Також виявлена коробка сірників, напівзаповнена сірниками, без будь-яких записів на коробці[8, арк.2].

При огляді черепів встановлено:

Череп № 1. На потиличній, лівій тім'яній і лобній кістках містилася чорна смуга шириною від 4 до 10 см. На потиличній кістці вхідний отвір округлої форми, розмірами 0,8х0,9 см. На лобній кістці зліва – вихідний отвір овальної форми, розмірами 1,5х2,5 см. Збереглась мозкова речовина у стані жировоску. Нижня щелепа з природними зубами. Виявлено перелом нижньої щелепи зліва.

Череп № 2. На потиличній кістці посередині вхідний отвір овальної форми, розмірами 0,8х1,7 см, а вихідний отвір на альвеолярних відростках верхньої щелепи справа. Збереглась мозкова речовина у стані жировоску.

Череп № 3. На потиличній кістці вхідний отвір овальної форми, розмірами 1,1х1,8 см з розтріскуванням потиличної кістки. На зубах верхньої щелепи зліва три коронки з металу жовтого кольору, справа – одна коронка з металу такого ж кольору. Вихідного отвору не виявлено. Череп чорний, в ньому збереглась мозкова речовина у стані жировоску.

Череп № 4. На потиличній кістці вхідний отвір округлої форми, розмірами 0,7х0,8 см. Вихідний отвір не виявлено. На нижній щелепі шість зубів з жовтого металу. В черепі залишки мозку.

Череп № 5. На потиличній кістці вхідний отвір овальної форми, розмірами 0,8х2,2 см з розтріскуванням потиличної кістки. Вихідний отвір не виявлено. Основа черепа (скат) пошкоджена. 5-ий зуб справа на верхній щелепі під короною з жовтого металу. На нижній щелепі справа 6-ий зуб під короною з жовтого металу. В черепі збереглась мозкова речовина у стані жировоску.

З дна ями вийнято туфлі та чоботи, які розкладено на землі. В ямі виявлено 10 плечових кісток, 10 стегнових кісток, 10 великогомілкових і 10 малогомілкових кісток, ребра, хребці, тазові кістки та багато інших кісток.

При огляді мокрого, напівзтілілого одягу, в ньому виявлено: зламану ручку від гребінця чорного кольору, розмірами 3х7 см (на одній стороні ручки посередині є напис латинськими буквами «AUSTRIA», а на зворотній стороні теж посередині написано «DURABIT – GARANTIE»); зламаний гребінець чорного кольору, розмірами 3,5х7 см, без написів; шерстяний пояс шириною 5-6 см і довжиною 1,8-2 м; розмочену дерев'яну коробку від сірників без видимих написів; зубна щітка чорного кольору, на якій зроблено напис латинськими буквами “FKC”, «NON – PLUS – ULTRA»; дві металеві пряжки без видимих написів на них; три капелюхи, на одному з яких є шкіряна підкладка, розмірами 5х40

см. В 10 см від краю підкладки є зображення у вигляді товарного знаку округлої форми, діаметром 3-3,2 см. В нижній частині знаку по колу зроблено напис латинськими літерами «MERCUR»; шматок шкіри темно-коричневого кольору, розмірами 5x12 см, на якому латинськими літерами зроблено напис «IHE STYLE». При детальному огляді місця події, коли проводився огляд одягу, на землі виявлено обручальне кільце з жовтого металу. На внутрішній поверхні кільця вибита проба буквами «BW» та вигравіровано «S.M. 8/VII.1939». Розмір обручки – 21-23. При огляді дна могили, яке знаходиться на глибині 2,1-2,2 м, а розмір могили 1,1x2,2 м), виявлена також: запонка, виготовлена з металу чорного кольору, верх якої круглий, діаметром 1,1-1,3 см, ободочок верха з металу жовтого кольору, шириною 1,5-2 мм; погнуте кільце з металу сірого кольору, товщиною 1,5 мм, діаметром 1,8-1,9 см [8, арк. 2-3].

Визначена кількість жертв, які знаходились в окремих похованнях, та статеву приналежність їх наведені в поданій таблиці:

СТАТЬ	П о х о в а н н я			В С Ь О Г О	
	Перше	Друге та третє	Четверте	Кількість	%
Чоловіча	15	6	5	26	83,9
Жіноча	1	2	-	3	9,7
Не встановл.	-	2	-	2	6,4
Разом	16	10	5	31	100,0

Результати дослідження скелетованих трупів людей з метою встановлення віку за ступенем заростання швів склепіння черепа та ступенем стертості зубів наведені в поданій таблиці:

В І К	П о х о в а н н я			С т а т ь		В С Ь О Г О	
	Перше	Друге та третє	Четверт е	ол.	ін.	Кількість	%
До 20 років	10	-	-	9	1	10	32,3
21-30 р.	4	1	-	5		5	16,1
31-40 р.	1	3	2	5	1	6	19,4
41-50 р.	-	1	1	2		2	6,5
51-60 р.	-	3	1	3	1	4	12,9
60 р. і старш.	1	1	1	3		3	9,7
Не встановл.	-	1	-	1		1	3,1
Разом	16	10	5	28	3	31	100,0

Перепоховання жертв Посічі відбулось на початку грудня 1991 р. На п'яти підводах труни з останками перевезли і поховали у «Дем'яновому Лазі» на околиці Івано-Франківська, де перед цим також було знайдено та перепоховано декілька сотень жертв НКВД. На сьогодні там упорядкований цілісний історико-меморіальний комплекс.

Варто також додати і той факт, що місце масових поховань в с. Посіч було виявлене і розкрито ще в липні 1941 року з приходом німецьких окупантів. З розповідей Крутої Анни Олексіївни, жительки с. Посіч: «Одного разу, вже у 1941 р., я пішла до мами в Посіч. Це було десь після Петра. По селі пішов поголосок, що зі Станіслава їде комісія. Приїхали на машинах німці і почали відкривати могили. Пам'ятаю, як тоді відкрили дві ями. В одній ямі натрупах лежав якийсь брезент і на ньому заржавіла сокира, а у другій кожухи. Розкопувати привезли радянських активістів, комсомольців і жидів. У кутку розкритої ями побачили якийсь зав'язаний вузол. Коли той вузол розв'язали, товсередині була голова, замотана в якусь довгу одежину, таке, як священника ряса, і светер — грубий, домашньої в'язки. Один труп лежав ротом до стінки ями. Коли його гаком зачепили за руку і почали тягнути, то рука обірвалася. Був сильний запах. Труп лежали у воді, то була така жовта маса, з якої йшли бульки. Громада Посічі хотіла останки перепоховати на сільському цвинтарі, але то було неможливо, бо трупи напіврозклалися. Дві ями закрили, а на всіх дев'ятьох, бо ще далі в лісі було сім могил, поставили березові хрести. Була панахида.»[4, с.221].

Це свідчення є цікавим з огляду на наступні співпадіння. Священнича ряса згадується і в судово-медичній експертизі 1990 р. Про сокиру, віднайдену під час ексгумації в 1990 р. в ямі №1, саме на брезенті, згадує активний учасник розкопок в Посічі, член товариства «Меморіал» Іван Юрієвич Павликівський. Також він стверджував, що одна відчленована голова, була прикладена подушкою[1].

Таким чином, ті дві розкриті ями, які бачила Анна Крута, є саме тими, які були віднайдені в 1990-1991 роках (яма №1 та яма №2). Залишається актуальним для подальших пошукових робіт виявлення інших ям, оскільки Анна Крута називає всього 9 ям, дві з яких були розкриті ще в 1941 р. Про велику кількість ще невідведених жертв в лісах Посічі, про понад 200 осіб, розповідають свідчення зібрані в матеріалах польських дослідників, що вийшли друком в 1996 р. у Варшаві під назвою «Zbrodnicza ewakuacja więźniów i aresztów NKWD na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w czerwcu – lipcu 1941 roku. Materiały z sesji naukowej w 50. Rocznice ewakuacji więźniów NKWD w głąb ZSRR» [10]. Згадка саме про понад 200 жертв комуністичного терору міститься і в повідомленні газети «Голос» від 1 вересня 1941 р. [6, с2]

Про віднайдення могил в с. Посіч в 1941 р., окрім газети «Голос», розповідає також інша тогочасна преса. Зокрема, газета «Самостійна Україна» 12 липня 1941 р. повідомила: «Зі сіл доходять жажливі вісті. В Пасічанському лісі міліція знайшла 3 великі могили трупів. Зпід пересяклої кров'ю землі виглядають людські руки, ноги, одяг. В Май дані під Посічю в лісі, званім „лози» знайшли дві ями людські»

трупів. Виявилося, що це розстріляні родини тих, яких батьки, чоловіки чи брати повтікали до Німеччини. їм казали, що вивозять їх на далекий Схід, а тимчасом вони їх із всіма клунками, що забрали з собою, закопали в лісі. В тому місці, розказують люди, завжди була варта. Большевики казали, що там зброя переходить. Волосся стає дубом на голові.»[2, с.3].

Підводячи підсумки можна стверджувати, що дослідження масових поховань у селі Посіч Івано-Франківської області проливає світло на один із найтрагічніших епізодів радянських репресій 1939-1941 рр. Розкопки 1990-1991 рр., а також свідчення очевидців підтверджують, що ця територія використовувалася НКВС для таємних поховань жертв політичного терору. Виявлені останки 31 особи, серед яких переважали чоловіки віком 20–40 років, демонструють характерні ознаки жорстокої мученицької смерті: вогнепальні поранення в потилицю, від членовані енкаведистами голови в 11 осіб без механічних ушкоджень хребта, закриті кляпами роти. Особливу важливість становлять супровідні артефакти, віднайдені при ексгумації, які яскраво і чітко допомагають ідентифікувати соціальні категорії знищених осіб: священники, залізничники, селяни. А окремі предмети з написами заклали перспективу визначення імен окремих репресованих людей. І хоча ексгумовані особи достойно перепоховані в історико-меморіальному комплексі «Дем'янів лаз», підтверджена наявність інших ще не віднайдених поховань в лісах Посічі, а також сама значимість події ексгумації визначає дану локацію як окрему повноцінну пам'ятку комуністичного терору проти української нації з великою потребою подальшої меморіалізаційної роботи.

1. *Знаряддя вбивства НКВД, сокиру, показали на Прикарпатті.* URL:https://galinfo.com.ua/news/znaryaddya_vbyvstva_nkvd_sokyr_u_pokazaly_na_prykarpatti_254508.html (дата звернення: 07.05.2025)
2. *З червоних жнив. Самостійна Україна. 1941. 12 липня. С.3*
3. *Історія Івано-Франківського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» ім. В. Стуса /упоряд. Петрів Я.В., Салига Р.М., Каспрук С.Д. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 320 с.*
4. *Круцик Р. Дем'янів Лаз: геноцид Галичини. Київ : Простір, 2009. 349 с.*
5. *Левицький О.Р. Непокараний злочин. Івано-Франківськ. Місто НВ, 2016. 352 с.*
6. *Масові гроби у Станиславові. Голос: часопис для українців в Німеччині. 1941. 30 вересня. С.2*
7. *Матеріали судово-медичної експертизи поховань жертв комуністичного терору, виявлених в с. Посіч Тисменицького району в 1990-1991 роках. Архів Івано-Франківського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» імені Василя Стуса. Ф.6. Спр.4. Т.1*
8. *Матеріали судово-медичної експертизи поховань жертв комуністичного терору, виявлених в с. Посіч Тисменицького району в 1990-1991 роках. Архів Івано-Франківського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» імені Василя Стуса. Ф.6. Спр.4. Т.2*

9. *Спогади члена правління Івано-Франківського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» імені Василя Стуса Івана Юрієвича Павликівського. Ф.7. Сnp.1*

10. *Masakra w więzieniu w Stanisławowie URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Masakra_w_wi%C4%99zieniu_w_Stanis%C5%82awowie*

Vasyl TYMKIV. On the question of the excavation of victims of communist terror of the period 1939-1941 in the village of Posich, Ivano-Frankivsk region

This article presents an in-depth investigation into the mass burial site of victims of Soviet terror from 1939 to 1941, located in the village of Posich, currently part of the Lysets Territorial Community in Ivano-Frankivsk Raion, Ukraine. The study thoroughly analyzes the discovery, exhumation, and partial identification of victims found in four separate graves situated in the forested areas known as “Rostoky” and “Kniaziv Laz.” Drawing on archival documents, forensic reports, crime scene protocols, and testimonies from local witnesses and participants in the 1990–1991 excavation efforts, the article reveals the remains of at least 31 individuals, including men and women aged 20 to 60. Among them were clergy, railway workers, peasants, and members of the intelligentsia. The remains showed clear signs of violent death, including gunshot wounds to the back of the head, skull damage, and decapitations without injury to the cervical vertebrae—indicating extremely brutal execution methods. The graves yielded numerous personal artifacts with identifying characteristics: clothing, hats, shoes, combs, wallets, toothbrushes, glasses, dental prosthetics, pocket watches, and objects inscribed with names, addresses, and dates. Of particular note were items associated with clerical robes, suggesting the targeted execution of religious figures during the suppression of church structures. Witnesses reported the existence of at least five additional, yet unexcavated, burial sites in the surrounding forest. The article emphasizes the importance of recognizing Posich as a site of national remembrance and calls for further archaeological, historical, and memorial initiatives. The documented evidence constitutes a significant contribution to the process of historical justice and the preservation of Ukrainian collective memory regarding the crimes of the Soviet totalitarian regime.

Keywords: Posich, NKVD, Soviet repressions, mass graves, 1939–1941, exhumation, Demianiv Laz, forensic examination, memorialization, Rostoky tract, Kniaziv Laz tract.

Василь ТИМКІВ. До питання про розкопки жертв комуністичного терору періоду 1939-1941 рр. в с. Посіч Івано-Франківської області

У статті здійснено ґрунтовне дослідження місця масових поховань жертв радянського терору 1939–1941 років у селі Посіч, що нині входить до складу Лисецької територіальної громади Івано-Франківського району. Автор детально аналізує обставини виявлення, ексгумації та ідентифікації останків репресованих, знайдених у чотирьох окремих похованнях у лісових урочищах «Ростоки» та «Князів лаз». В основі дослідження – архівні документи, матеріали судово-медичних експертиз, протоколи огляду місць злочину, свідчення місцевих жителів та учасників пошукових робіт 1990–1991 років. Виявлено останки щонайменше 31 особи, серед яких чоловіки та жінки віком від 20 до 60 років, у тому числі священнослужителі, залізничники, інтелігенція та селяни. Зазначено характерні ознаки насильницької смерті: вогнепальні поранення в потилицю, множинні краніальні дефекти, а також відокремлення голів від тулубів без пошкоджень

шийних хребців, що дозволяє припускати жорстокі методи страти. У похованнях знайдено артефакти, що мають індивідуалізуючий характер – предмети побуту, капелюхи, уніформу, взуття, гребінці, гаманці, зубні щітки, окуляри, зубні протези, кишенькові годинники, а також написи з іменами, адресами та датами на особистих речах жертв. Окремо аналізуються знахідки, які вказують на страти осіб у священничих рясах, ймовірно, заарештованих під час ліквідації релігійних структур. Свідчення місцевих жителів вказують на те, що в лісах навколо села залишаються ще не досліджені поховання щонайменше п'яти груп жертв. Автор підкреслює важливість локації як місця національної пам'яті, яка потребує подальших археологічних, історичних і меморіалізаційних заходів. Матеріали дослідження є вагомим внеском у справу документування злочинів тоталітарного радянського режиму та формування історичної пам'яті українського народу в посттоталітарному суспільстві.

Ключові слова: Посіч, НКВС, радянські репресії, масові поховання, 1939–1941, ексгумація, Дем'янів Лаз, судово-медична експертиза, меморіалізація, урочище Росток, урочище Князів Лаз.